

Asia: VN/12570/2024

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi jätelain muuttamisesta

Lausunto

33 § Kunnan toissijainen jätehuoltopalvelu

Hallituksen esityksessä kunnan toissijaisen jätehuoltopalvelun käyttöä tarkennetaan merkittävästi. Jätteen haltijoille (yrityksille) säädettäisiin velvollisuus antaa tarkat ja yksilöidyt perustelut jokaisen jätettyyn tarjouspyyntöön saadun tarjouksen hylkäämiselle Materiaalitorilla, jotta valvojat voivat jälkepäin arvioida syitä ja edellytyksiä palvelun tuottamiselle. Lisäksi toissijaisesta jätehuoltopalvelusta tehtävän sopimuksen tulee olennaisin osin vastata julkaistua tarjouspyyntöä. Nämä vaatimukset muodostavat merkittävän lisäbyrokratian jätteen tuottajille ja jätelaitoksille: niiden tulee varautua yksittäistapauksittain todistamaan markkinapuutteen olemassaolo, mikä voi viivästyttää palvelun tarjontaa ja synnyttää uusia kustannuksia. Pykälän 33 muutosten myötä myös toissijaisesta palvelusta raportointivelvoitteet laajenevat, koska kaikki toissijaiset jätehuoltopalvelut tulee jatkossa yksityiskohtaisesti raportoida. Kustannus- ja resurssihaittojen välttämiseksi on tärkeää, että raportointivelvoitteiden laajuus ja tahti ovat suhteutettuja yhtiöiden kokoon. Liiallinen byrokratia voi etenkin pienten ja keskisuurten alueellisten yhtiöiden tapauksessa heikentää resurssien tehokasta kohdentamista varsinaiseen jätehuollon järjestämistyöhön.

36 § Kunnan järjestämä jätteenkuljetus

Jätelakiin ehdotetaan lisättäväksi vaatimus jätteenkuljetuspalveluiden hankkimisesta pääsääntöisesti kilpailuttamalla. Tämä linjaus on ymmärrettävissä osana julkisten palveluhankintojen tehostamista. EKJH on jo nyt kilpailuttanut kaikki jätteenkuljetuspalvelut osakaskuntiensa alueella, mikä on edistänyt kustannustehokkuutta ja pk-yritysten osallistumista. Uuden lainsäädännön myötä on kuitenkin hyvä turvata joustavat erityisjärjestelyt harvinaisia poikkeustilanteita varten (esim. toimialuemuutokset tai huoltovarmuuteen liittyvät kiireelliset kuljetustarpeet). Lisäksi siirtymäajan tarve koskisi myös mahdollisia jätteenkuljetussopimuksia, jotta varmistetaan toiminnan häiriöttömyys.

44 § Kirjanpito jätehuoltopalvelusta ja kuljettajan tiedonantovelvollisuus

-

78 § Kunnan jätemaksu

Saadun esitysluonnoksen mukaan jatkossa toissijaisesta jätehuoltopalvelusta perittävään jätemaksuun tulisi sisällyttää vähintään kohtuullinen tuotto. Samalla esitetään täsmennettäväksi, että lakisääteisen jätehuollon jätemaksuilla kerätty tuotto on käytettävä jätehuoltopalveluiden ylläpitoon ja kehittämiseen. Tarkoituksena lienee estää kuntayhtiöitä alihinnoittelemasta palveluitaan suhteessa markkinatoimijoihin. On kuitenkin vaarana, että muutos nostaa joidenkin palveluiden hintoja – erityisesti pienyrityksille, jotka käyttävät toissijaisia jätepalveluja markkinapuutetilanteissa. Esityksessä on maininta, ettei jätepalveluiden tuottoa ole tarkoitettu omistajille jaettavaksi, mikä vastaa EKJH:n nykyisiä periaatteita. EKJH ei jaa osinkoja ja ohjaa tulokset paikallisten jätehuoltopalveluiden kehittämiseen, joten lisäsääntely on tältä osin yhtiölle lähtökohtaisesti linjassa nykykäytännön kanssa. Silti on syytä varmistaa, että kohtuullisen tuoton määrittely ei johda asiakashintojen kohtuuttomaan nousuun tai vaarana pienten jäteasemien toimintaedellytyksiä alhaisten volyymien alueilla.

124 § Tarkastukset ja valvontasuunnitelmat

-

145 a § Sidos- ja hankintayksiköitä koskevat erityiset säännökset

Lausuntopyyntöä esitetään kuntaomisteisten jäteyhtiöiden markkinaehtoisesta ulosmyynnin enimmäisrajaksi 5 % liikevaihdosta, kolmen vuoden siirtymäajalla. Tämän lisäksi EUT:n tuore oikeuskäytäntö (C-578/21, päätös 12.1.2026) laajentaa sidosyksikön ulosmyynnin tarkastelua kattamaan myös tytäryhtiöiden liikevaihdon. Hallituksen esityksen valmistelussa ei ole arvioitu näiden samansuuntaisten muutosten yhteisvaikutuksia, vaikka ne yhdessä merkitsevät huomattavan tiukkaa kansallista linjaa verrattuna useimpiin muihin EU-maihin. Jo 5 %:n rajan vaikutusarviossa on tunnistettu useita haitallisia seuraamuksia kuntalaisille, jätehuoltopalveluja käyttäville yrityksille sekä jätehuoltojärjestelmän toimivuudelle. Ehdotusta tulee arvioida myös siitä näkökulmasta, onko 5 %:n rajan aiheuttamille haitallisille vaikutuksille riittävä kompensatio, kun samanaikaisesti aiemmin käytetty keino (markkinaehtoisesta toiminnan eriyttäminen) on lainsäädännöllä tehty mahdottomaksi. Suhteutettuna EU:n 20 %:in sidosyksikkörajaan Suomen uusi linjaus on erittäin rajoittava, eikä esityksessä tuoda esiin mekanismeja, joilla menetetty kapasiteetti voitaisiin korvata markkinaehtoisesti. Liian jyrkkä rajan lasku, yhdistettynä em. EUT-tuomion vaikutuksiin, voi johtaa jätepalveluiden tarjonnan vähenemiseen sekä olemassa olevan käsittelyinfrastruktuurin alikäyttöön. Tämä heikentää kaikkien jätehuoltopalveluja tarvitsevien toimijoiden palvelutasoja ja nostaa yksikkökustannuksia. Haittariski on merkittävä etenkin alueilla, joilla vaihtoehtoista käsittelykapasiteettia ei ole. EKJH tukee markkinoiden kehittämistä, mutta vain tarkasti harkituin keinoin – niin, että jätehuoltojärjestelmän toimivuus ja huoltovarmuus eivät vaarannu.

Voimaantulosäännös

-

Huomiot ehdotusten pääasiallisten vaikutusten tarkastelusta

Etelä-Karjalan Jätehuolto Oy (EKJH) pitää esitysluonnoksen keskeisiä tavoitteita – kilpailuneutraaliteetin vahvistamista, markkinapuutteen täsmenämistä ja toiminnan läpinäkyvyyden lisäämistä – lähtökohtaisesti kannatettavina. Ehdotus ulosmyyntirajan alentamisesta viiteen prosenttiin sekä toissijaisen jätehuoltopalvelun ehtojen ja valvonnan kiristämisestä on hallitusohjelman mukainen, mutta esityksen vaikutuksia pitää arvioida suhteessa toimintaympäristön muutoksiin ja erityisesti tuoreeseen Euroopan unionin tuomioistuimen (EUT) ratkaisuun. Esityksessä ehdotetut muutokset vaikuttavat yhdessä EUT-ratkaisun kanssa merkittävästi

EKJH:n mahdollisuuksiin palvella alueensa kuntalaisia ja yrityksiä markkinapuutetilanteissa. Kuten esityksen taustamuistiossa todetaan, niin ehdotetun 5 %:n ulosmyyntirajan tiukentaminen heikentää jätehuoltopalveluiden saatavuutta ja nostaa kustannuksia niin kuntalaisille kuin monille elinkeinoelämän jätteentuottajille ja jätehuoltoyrityksille. Näin merkittävä kansallinen lisärajoitus on tiukempi kuin valtaosassa EU-maita, joissa kuntaomisteisten yhtiöiden markkinaehtoista myyntiä on sallittu jopa 20 % liikevaihdosta.

Huomiot muita toteuttamisvaihtoehtoja koskevasta tarkastelusta

-

Huomiot suhdetta perustuslakiin ja säätämisjärjestystä koskevasta jaksosta

-

Muuta huomioitavaa

EKJH:n omistavat yhdeksän kuntaa Etelä-Karjalasta ja yhtiön toimialueella on noin 124 000 asukasta. Alue on laaja ja osin harvaan asuttu, minkä vuoksi jätehuoltopalvelut on järjestettävä kattavan palveluverkon tukemana. EKJH ylläpitää alueellaan laaja-alaista jätehuollon infrastruktuuria, johon kuuluvat mm. Kukkuroinmäen jätekeskus, useita Hyödyksi!-jäteasemia sekä laaja aluekeräys- ja ekopistepisteverkosto. Näin varmistetaan jätteiden asianmukainen vastaanotto palvelualueen asukkaille ja yrityksille kaikissa tilanteissa. Olemassa olevan käsittelykapasiteetin tehokas hyödyntäminen on tärkeää kustannustehokkuuden varmistamiseksi sekä huoltovarmuuden ja varautumisen turvaamiseksi. Tähän liittyen on huomioitava, että tilanteissa, joissa paikallista markkinaehtoista jätehuoltopalvelua ei ole, EKJH:n kyky palvella kaikkia asiakkaita on keskeinen. Jätelain lakisääteinen palvelutehtävämme edellyttää, että voimme täyttää kattavan jätehuollon järjestämisvelvollisuutemme myös olosuhteiden muuttuessa. Silloin kun tarjontaa markkinoilla ei ole, kuntalähtöinen jäteyhtiö toimii ns. perälautana ja huolehtii palvelun saatavuudesta myös harvaan asutuilla seuduilla. Tämä periaate on yhtä lailla varautumisen kannalta keskeinen. Jätehuollon jatkuvuus pitää turvata kaikissa olosuhteissa.

Etelä-Karjalan kaltaisella seudulla kuntien jäteyhtiö on monin paikoin ainut toimija, joka takaa jätehuollon palvelutason toteutumisen, etenkin kun yksityistä tarjontaa puuttuu. Jätteenkuljetus- ja käsittelyinfrastruktuuri on rakennettu pitkäjänteisesti kuntien yhteistyönä turvaamaan jätelain edellyttämät palvelut laajalla alueella. EKJH:n näkemyksen mukaan uusi sääntely saa tavoitella tasapuolisia kilpailuolosuhteita, mutta sen on myös mahdollistettava joustavuus markkinapuutetilanteissa ja varmistettava yhdenvertaiset jätehuoltopalvelut niin taajamissa kuin harvaan asutuilla alueilla. Esitykseen sisältyvät rajoitukset eivät saa johtaa siihen, että palveluverkkoa supistetaan tai ettei jätehuollon huoltovarmuutta kyetä takaamaan poikkeustilanteissa (esimerkiksi merkittävät jätevirtojen häiriötilanteet). Vaarana on, että etenkin pienten kuntien elinkeinoelämän jätehuollon palvelut heikentyvät, jos markkinaehtoista palvelua ei synny riittävästi, mutta toissijaisen palvelun tarjoaminen vaikeutuu.

Suomalainen Mika
Etelä-Karjalan Jätehuolto Oy